

УДК 339.5:330.341.4

І. О. Стеблянко

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

ЗОВНІШНЯ ТОРГІВЛЯ УКРАЇНИ З ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ: СТАН, СТРУКТУРА, ПЕРСПЕКТИВИ

Установлено закономірності динаміки показників обсягів зовнішньої торгівлі України з ЄС, пов'язані зі стійкою тенденцією до зростання, за винятком періодів фінансових криз, однією із ознак яких в інституціональних вітчизняних умовах є скорочення експорту і імпорту. Ідентифіковано основні країни-партнери України, товарну структуру експорту та імпорту, наведено оцінку її раціональності. Проаналізовано динаміку сальдо торговельного балансу України та його стан. Визначено підходи до встановлення тарифних квот, дано оцінку рівня їх застосування та стримуючих факторів. На основі кількісних показників виявлено позитивні та негативні для України структурні зрушення у зовнішній торгівлі з ЄС. Визначено перспективи трансформації експортно-імпортних операцій України.

Ключові слова: зовнішня торгівля, Україна, Європейський союз, стан, структура, перспективи.

И. О. Стеблянко

Днепропетровский национальный университет имени Олеся Гончара, Украина

ВНЕШНЯЯ ТОРГОВЛЯ УКРАИНЫ С ЕВРОПЕЙСКИМ СОЮЗОМ: СОСТОЯНИЕ, СТРУКТУРА, ПЕРСПЕКТИВЫ

Установлены закономерности динамики показателей объемов внешней торговли Украины с ЕС, связанные со стойкой тенденцией к росту, за исключением периодов финансовых кризисов, одним из признаков которых в институциональных отечественных условиях является сокращение экспорта и импорта. Идентифицированы основные страны-партнеры Украины, товарная структура экспорта и импорта, дана оценка ее рациональности. Проанализирована динамика сальдо торгового баланса Украины и его состояние. Определены подходы к установлению тарифных квот, дана оценка уровня их использования и сдерживающих факторов. На основе количественных показателей выявлены позитивные и негативные для Украины структурные сдвиги во внешней торговле с ЕС. Определены перспективы трансформации экспортно-импортных операций Украины.

Ключевые слова: внешняя торговля, Украина, Европейский союз, состояние, структура, перспективы.

I. O. Steblianko

Oles Honchar Dnipropetrovsk National University, Ukraine

FOREIGN TRADE OF UKRAINE WITH THE EUROPEAN UNION: THE STATE, STRUCTURE, PROSPECTS

Export-import operations, the pattern of trade make big difference on a reproductive process in a national economy, and change of her basic proportions. It is fundamentally important not only to realize international economic relation with traditional and new partners, oh to pawn bases for providing of stable competitiveness of economy in a long-term context. For this reason, a critical estimation of dynamics and structure of foreign economic activity of Ukraine and the EU in the conditions of signing of Agreement about an association is extraordinarily.

The aim of the article is determination of conformities to law of dynamics of indexes of volumes of foreign trade of Ukraine and the EU, authentication of countries-partners,

commodity structure of export and import, its rationality and prospects of transformation in the conditions of entering into EU. For the achievement of the put aim approach of the systems, scientific methods of analysis and synthesis was used. Informative basis of research are a normatively legal base of Ukraine and current data of Government service of statistics of Ukraine and National bank of Ukraine.

The analysis of dynamics of foreign trade of Ukraine and EU testifies to the permanent tendency of volumes to the increase, after the exception of periods of financial crises, one of signs of that in institutional home terms is reduction of export and import. The defects of development of trade relations make negative balance for Ukraine. Positive for Ukraine structural changes in foreign trade from EU are: increase of part of food stuffs and raw material for their production; a substantial increase of part of countries of EU is at the market of import of mineral foods; reduction of volumes to the import of oil, oil products, gas through the increase of energy efficiency of national economy; reduction of specific gravity of import of black and colored metals and wares. By the negative indexes of Ukrainian trade with the EU is reductions of volumes of raw material supplies, products of chemical industry and engineer through military aggression; increase of import of commodities with high goods and services tax. The given critical estimation of the using EU trade quotas for Ukraine; created the recommendations how to improve situation in future.

The scientific novelty of this work is consists in formalization of conformities to law of retrospective development of relations between Ukraine and the EU in the sphere of foreign trade, providing of unity of in-quality estimations of structural changes and determination of prospects of export-import operations within the framework of formal rules of the signed agreements.

Prospects for further research on the topic of work – determination of concrete methods is from activation of approach a European markets of the Ukrainian producers.

Key words: foreign trade, Ukraine, the European union, structure, prospects.

Постановка проблеми. Державне регулювання зовнішньої торгівлі виявляється в зовнішньоекономічній політиці держави, спрямовані на стимулювання або стримування експорту чи імпорту товарів, інструментами якого виступає тарифне і нетарифне регулювання [1, с. 131]. Гармонізація законодавства України з міжнародним та європейським правом є одна з важливих зовнішніх функцій держави та державного управління зовнішньоекономічною діяльністю [2, с. 367]. Вона – пріоритетна складова частина процесу інтеграції України до світового економічного простору, яка, крім того, ще й один із пріоритетних напрямів української зовнішньої політики. Саме цей фактор і пояснює увагу науковців до проблем розвитку зовнішньої торгівлі України. Зокрема, К. В. Яловий робить акцент на системі забезпечення національних інтересів у сфері зовнішньої торгівлі держав, складниками якої є: антидемпінгове мито, компенсаційні заходи (антисубсидювання), захисні заходи [3; 4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми зовнішньоекономічної діяльності України перебувають у центрі уваги багатьох науковців. А. Хахлюк, С. Мариніна зауважують, що експортно-імпортні операції, структура зовнішньої торгівлі суттєво впливають на відтворювальний процес у національній економіці, а також на зміну основних її пропорцій. Тому принципово важливо не тільки зреалізувати міжнародні економічні відносини з традиційними та новими партнерами, а й закласти основи для забезпечення стабільної конкурентоспроможності економіки у довгостроковому контексті [5, с. 19]. Погоджуємося з О. Ф. Івашиною, що за умов стійкої тенденції до глобалізації господарського життя послаблення позицій України в міжнародній торгівлі перебуває в гострій суперечці з потребами її економічного розвитку [6, с. 107]. Посилення тенденції експортної спеціалізації у виробництві товарів низької та середньої складності, означає закріплення струк-

тури зовнішньої торгівлі, типової для слабorozвинутих країн, що не відповідає інтересам розвитку країни. Україна володіє значним експортним потенціалом, зосередженим у видобувних і обробних галузях промисловості, а також в агропромисловому і енергетичному комплексах країни, хоч використовують його, на жаль, недостатньо і вкрай неефективно [7, с. 132]. Погоджуємося з Ю. В. Чириченком, що низькотехнологічна експортна спеціалізація не сприяє забезпеченню якості життя, покращенню здоров'я нації та сталому розвитку довкілля [8, с. 67]. Тому наразі вкрай важлива активізація механізмів експортного потенціалу України у сфері високотехнологічних товарів і послуг у світі. У цьому контексті суттєво значимі праці І. А. Шовкун, Т. В. Мельник, О. В. Зубко, в яких проаналізовано стан вітчизняної зовнішньої торгівлі високотехнологічними послугами з регіональними інтеграційними об'єднаннями країн ЄС і СНД [9, с. 52], досліджено інституціональні аспекти розвитку зовнішньої торгівлі інноваційними товарами в Україні [10, с. 185]. В умовах надвідкритості економіки України та загострення конфронтації на міжнародних ринках інновацій питання адаптації до глобалізаційних викликів постає вкрай гостро, що потребує нагальної корекції вектора економічного розвитку та відповідних радикальних інституціональних змін.

О. В. Дзяд акцентує увагу на диспропорціях зовнішньої торгівлі товарами України з ЄС, які є потенційним джерелом ризиків трансформації національної економіки [11, с. 93]. У разі вступу до ЄС Україна отримає низку значних переваг, але для уникнення існуючих загроз необхідно враховувати досвід країн, які нещодавно вступили до союзу [12, с. 93]. Заслугує на увагу дослідження Д. А. Краснікова, Н. О. Краснікової, присвячені аналізу зарубіжної практики протекціонізму в контексті формування зовнішньоторговельної політики України [13, с. 18]. Високо оцінюючи науковий доробок указаних авторів, водночас констатуємо недостатню увагу вчених до ретроспектив і визначення майбутніх векторів зовнішньої торгівлі України з ЄС.

Формулювання мети. Метою написання статті є визначення закономірностей динаміки показників обсягів зовнішньої торгівлі України та ЄС, ідентифікація країн-партнерів, товарної структури експорту та імпорту, її раціональності і перспектив трансформації в умовах вступу до ЄС. Для досягнення поставленої мети ми скористалися системним підходом, загальнонауковими методами аналізу і синтезу. Інформаційною основою дослідження є нормативно-правова база України та звітні дані Державної служби статистики України та Національного банку України.

Виклад основного матеріалу. Протягом аналізованого періоду 1996–2014 рр. обсяг експортних операцій України до ЄС збільшився у 5,1 разу, а імпорتنих – у 4,7 разу. Протягом 2000–2004, 2006–2008, 2010–2011 рр. відбувалося стійке зростання обох показників, у 2005 р. обсяг імпорту скоротився на 4,45 %, а імпорту збільшився на 29,14 %, у 2009 р. скоротився і експорт, і імпорт – майже на 40 %, що віддзеркалює негативний вплив на національну економіку світової економічної кризи (таблиця).

Протягом 2012–2013 рр. спостерігалось незначне скорочення експорту на фоні незначного збільшення імпорту. Різка девальвація національної грошової одиниці у 2014 р. призвела до зростання вартісних показників експорту на 3,36%, а дефіцит валюти на внутрішньому ринку – до скорочення імпорту на 17,62%. Україна мала профіцит зовнішньої торгівлі лише протягом 1999–2004 рр. із максимальним значенням 2160,2 млн дол. США. Найбільші дефіцити зовнішньої торгівлі спостерігалися у 2008 р. та 2013 р. – відповідно 10398,1 млн дол. США та

10398,1 млн дол. США., що спричиняло негативний тиск на курс гривні у наступні періоди. Починаючи з II кв. 2014 р. погіршення відносин з Росією призвело до скорочення товарообороту як між Україною та РФ (її частка в експорті зменшилась з 23,2 % до 17,7 %, так і з іншими країнами Митного союзу – ЄврАзЕС). Відкриття доступу до ринків ЄС та підвищення конкурентоспроможності внаслідок зниження реального обмінного курсу гривні уможливили лише часткове компенсування такого погіршення – за підсумками 2014 р. загальний експорт із України знизився на 15,0 %. За 9 міс. 2015 р. експорт товарів із України до країн ЄС становив 7344 млн дол. США, що на 3802 млн дол. США, або на 34,1 %, менше порівняно з відповідним періодом минулого року [15]. В географічній структурі найбільша питома вага припадала на Італію (17,48 %), Польщу (14,96 %), Іспанію (8,34 %), Німеччину (7,53 %), Нідерланди (6,69%), Румунію (4,59 %), Болгарію (4,41%), Францію (4,38 %). За 9 міс. 2015 р. імпорт товарів в Україну з країн ЄС становив 10 001 млн дол. США, що на 4062 млн дол. США, або на 28,9 %, менше порівняно з відповідним періодом минулого року. У географічній структурі найбільша питома вага припадала на Німеччину (26,83 %), Польщу (14,53 %), Угорщину (10,74 %), Францію (6,28 %), Італію (5,77 %), Сполучене Королівство (4,22 %). Від’ємне сальдо торговельного балансу України з країнами ЄС за 9 міс. 2015 р. становило 2657 млн дол. США, з якого 52,67 % припадає на Німеччину, 17,37 % – на Угорщину, 13,34 % – на Польщу.

Таблиця. Динаміка зовнішньої торгівлі товарами і послугами між Україною та ЄС протягом 1996-2014 рр., млн дол. США *

Рік	Товари		Послуги		Разом			Ланцюгові темпи приросту, %	
	Експорт	Імпорт	Експорт	Імпорт	Експорт	Імпорт	сальдо	Експорт	Імпорт
1996	3321,2	4500,9	633,5	260,6	3954,7	4761,5	-806,8	-	-
1997	3491,0	5261,7	790,9	308,5	4281,9	5570,2	-1288,3	8,27	16,98
1998	3873,0	4843,0	811,9	380,6	4684,9	5223,6	-538,7	9,41	-6,22
1999	3663,7	3460,8	766,9	323,0	4430,6	3783,8	646,8	-5,43	-27,56
2000	4576,3	4047,7	772,6	376,4	5348,9	4424,1	924,8	20,73	16,92
2001	5536,1	4755,0	803,1	378,3	6339,2	5133,3	1205,9	18,51	16,03
2002	6384,0	5516,8	974,2	394,8	7358,2	5911,6	1446,6	16,07	15,16
2003	8705,9	7883,2	1180,7	518,2	9886,6	8401,4	1485,2	34,36	42,12
2004	11061,6	9564,8	1561,2	897,8	12622,8	10462,6	2160,2	27,68	24,53
2005	10293,3	12211,3	1767,9	1300,0	12061,2	13511,3	-1450,1	-4,45	29,14
2006	12166,3	16232,2	2273,7	1797,9	14440	18030,1	-3590,1	19,72	33,44
2007	14021,3	22274,5	2983,0	2604,9	17004,3	24879,4	-7875,1	17,76	37,99
2008	18265,7	28928,6	4118,8	3854,0	22384,5	32782,6	-10398,1	31,64	31,77
2009	9514,3	15438,5	3024,5	3049,1	12538,8	18487,6	-5948,8	-43,98	-43,61
2010	13085,3	19151,4	3194,8	3029,4	16280,1	22180,8	-5900,7	29,84	19,98
2011	18021,5	25805,8	3123,1	3000,3	21144,6	28806,1	-7661,5	29,88	29,87
2012	17123,7	26237,2	3532,9	3372,1	20656,6	29609,3	-8952,7	-2,31	2,79
2013	16758,6	27046,5	3750,2	3641,2	20508,8	30687,7	-10178,9	-0,72	3,64
2014	17002,9	21069,1	4195,7	4212,0	21198,6	25281,1	-4082,5	3,36	-17,62

*побудовано за [14].

Протягом останніх років відбулися істотні зміни в товарній структурі українського експорту. Протягом 2005 р. – 9 міс. 2015 р. частка продовольчих товарів та сировина для їх виробництва зростає з 10,6 % до 34,9 %, передусім за рахунок зернових культур, насіння і плодів олійних рослин, жирів та олії тваринного або рослинного походження, питома вага яких у загальній структурі експорту досягла на кінець аналізованого періоду відповідно 12,9 %, 6,19 %, 5,48 %. Незначно збільшилася частка деревини та виробів із неї – із 4,7% до 7,49 %.

По інших товарних групах має місце скорочення: по мінеральних продуктах – із 30,4 % до 13,7 %, на кінець періоду вони представлені рудою та концентратами залізними, питома вага яких у структурі експорту складає 9,51%. По чорних і кольорових металах та виробам із них частка експорту зменшилася із 35,7 % до 29,7 %. На кінець періоду вони представлені переважно напівфабрикатами і прокатом із вуглецевої сталі, частка яких становила 15,73 %. Водночас частка продукції хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості скоротилася із 8,2 % до 6,07 %, машин та устаткування, транспортних засобів, приладів – із 7,1 % до 5,16 %. Таку динаміку спричинили події на сході України, які призвели до зупинки значної кількості металургійних, хімічних, машинобудівних підприємств та вугільних шахт у цьому регіоні, на які традиційно припадало 20–25 % українського експорту.

Основа імпорту в Україну з країн ЄС складають мінеральні продукти, частка яких протягом 2005 р. – 9 міс. 2015 р. скоротилася з 30,4 % до 26,15 % (у т.ч. нафта або нафтопродукти, крім сирих – 7,64 %, газ природний – 16,9 %). У цілому за 2015 р. вартісні обсяги імпорту природного газу скоротилися на 20,7%, у тому числі за рахунок зниження середньозваженої ціни – на 5,9 %, фізичних обсягів – на 14,8 %. За 2015 р. частка Європи в загальному обсязі імпорту природного газу збільшилася до 62,7 % (з 26,1 % у 2014 р.), відповідно частка РФ зменшилася до 37,3 % (з 73,9 %). Імпорт природного газу в грудні 2015 р. скоротився на 34 % та здійснювався лише з Європи. Спад неенергетичного імпорту товарів також прискорив до 26,1 %, що, зокрема, було пов'язано з очікуванням відміни додаткового імпортного збору з 1 січня 2016 р. З 2015 р. майже у 7 разів зменшилася питома вага імпорту чорних й кольорових металів та виробів із них – із 35,7 % до 5,06 %. Утім більше ніж втричі збільшилася частка імпорту продукції хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості – із 8,2 % до 27,06 %. На кінець аналізованого періоду він представлений таким чином: фармацевтична продукція (6,68 %), інші продукти хімічної промисловості (4,97 %), пластмаси, полімерні матеріали та вироби з них (6,54 %). Більше ніж удвічі зростає частка машин та устаткування, транспортних засобів, приладів – із 7,1 % до 20,7 %, розподіляються вони таким чином: механічні машини, апарати (10,38 %), електричні машини та устаткування (3,11 %), наземні транспортні засоби (5,62 %). Починаючи з 2015р. частка імпорту продовольчих товарів із країн ЄС зростає з 10,6 % до 11,1 %. Вони представлені м'ясом та субпродуктами, їстівними плодами та горіхами, зерновими культурами, різними харчовими продуктами, алкогольними і безалкогольними напоями. Протягом аналізованого періоду частка імпорту виробів із деревини була стабільною і складала близько 4,5%.

Відповідно до Угоди України про асоціацію з ЄС, зокрема гл. 1, – «Національний режим та доступ товарів на ринки», визначено, що сторони поступово створюють зону вільної торгівлі протягом перехідного періоду, що не перевищує 10 років починаючи з дати набрання її чинності [16]. Положення цієї глави

застосовують до торгівлі товарами, що походять з територій Сторін. Статтею 27 скасовуються мита, збори та інші платежі, при цьому слово «мито» означає будь-яке мито або інший платіж, пов'язаний з імпортом або експортом товару, зокрема будь-який додатковий податок або додатковий платіж, пов'язаний з імпортом або експортом товару. Сторони не повинні запроваджувати або зберігати будь-які мита, податки або інші заходи еквівалентної дії, що накладаються на вивезення товарів або запроваджується у зв'язку з вивезенням товарів на іншу територію.

Існуючі мита або заходи еквівалентної дії, застосовані в Україні, мають поступово анулюватися протягом перехідного періоду відповідно до Графіка (Додатку I-C до Угоди). У разі внесення змін до митного законодавства України зобов'язання, взяті відповідно до Графіка, вміщеного у Додатку I-C до цієї Угоди, залишатимуться чинними на основі відповідності опису товарів. Україна може застосовувати спеціальні заходи щодо вивізного (експортного) мита на умовах, визначених у Додатку I-D до Угоди. Дія таких спеціальних заходів закінчиться наприкінці періоду, встановленого для такого товару в Додатку I-D до Угоди.

Відповідно до статті 43 Україна визнається країною, що розвивається, на неї не поширюватимуться жодні спеціальні заходи, які застосовуються Стороною ЄС, у разі виконання умов, визначених у статті 9 Угоди «Регіональна стабільність», згідно з якою сторони активізують спільні зусилля для сприяння стабільності, безпеці та демократичному розвитку у спільному сусідському просторі й, зокрема, співробітництва з метою мирного вирішення регіональних конфліктів. Згідно зі статтею 44 Україна може застосовувати спеціальні заходи у формі вищої ставки ввізного мита до легкових автомобілів, що походять зі Сторони ЄС і класифікуються за товарною позицією 8703 (легкові автомобілі та інші моторні транспортні засоби, призначені головним чином для перевезення людей (крім моторних транспортних засобів товарної позиції 8702), включаючи вантажопасажирські автомобілі-фургони та гоночні автомобілі).

Тарифна квота (ТК) передбачає встановлення нижчого ввізного мита на імпорт певного товару в межах граничного обсягу («квоти») та вищого ввізного мита для імпорту понад граничний рівень. ТК як такі не накладають жодних обмежень на загальну кількість товару, що імпортується; вони лімітують лише преференційну торгівлю. В рамках СОТ тарифні квоти застосовують для реалізації мінімальних зобов'язань щодо доступу на ринок, передбачених в Угоді по сільському господарству. Угода про асоціацію між ЄС та Україною передбачає застосування ТК для певних «чутливих» товарів: ЄС - 36 груп товарів (Додаток I-A, Доповнення А), Україна - 3 групи товарів (Додаток I-A, Доповнення В).

ТК ЄС стосуються передусім продуктів тваринного походження: м'яса (яловичини, свинини, баранини, курятини), молока та молочних продуктів, яєць, меду тощо; продуктів рослинного походження: зерна (пшениці, ячменю, вівса, кукурудзи), грибів, часнику тощо; готових харчових та інших продуктів: цукру та цукрових продуктів, виноградного та яблучного соків, цукрової кукурудзи, оброблених томатів, етанолу, цигарок тощо. ЄС надав Україні автономні торгові преференції у вигляді ТК у кінці квітня 2014 р. на півроку, а потім продовжив до кінця 2015 р. [17]. Протягом 2014 р. Україна повністю використала 6 ТК (17% їх загальної кількості) повністю: зерно (ячмінна крупа і борошно, пшениця, кукурудза); мед; оброблені томати; соки. У 2015 р. до кінця травня використано 5 ТК (14%): зерно (ячмінна крупа і борошно, кукурудза), мед, соки, м'ясо птиці. ТК на оброблені томати, пшеницю та м'ясо птиці є потенційно обмежувальні, оскільки обсяг експорту

близький або дорівнює обсягу квоти. Протягом 2014 р. не були використані ТК на продукти тваринного походження, деякі продукти рослинного походження, сигари та цигарки. Основними причинами є: безпека харчових продуктів; недотримання стандартів санітарних та фіто-санітарних заходів; недостатнє внутрішнє виробництво; експорт в інші країни, низький попит в ЄС (питання конкурентоспроможності); відсутність торговельних партнерів в ЄС.

Висновки та перспективи подальших досліджень полягають у такому:

1. Аналіз динаміки зовнішньої торгівлі України та ЄС починаючи з середини 1990-х рр. свідчить про сталу тенденцію обсягів до зростання, за винятком періодів фінансових криз, однією із ознак яких в інституціональних вітчизняних умовах є скорочення експорту і імпорту. Вадами розвитку торговельних відносин є їх негативне сальдо для України. Починаючи з 2014 р. відбувається певне заміщення ринків країн Митного Союзу європейськими. У географічній структурі найбільшими зовнішньоекономічними партнерами України є Німеччина, Польща, Угорщина, Іспанія.

2. Позитивними для України структурними зрушеннями у зовнішній торгівлі з ЄС є: зростання частки продовольчих товарів та сировини для їх виробництва; суттєве зростання частки країн ЄС на ринку імпорту мінеральних продуктів за рахунок скорочення частки Російської Федерації; зменшення обсягів імпорту нафти, нафтопродуктів, газу природного з огляду на підвищення енергоефективності національної економіки; скорочення питомої ваги імпорту чорних й кольорових металів та виробів.

3. Негативними показниками якості зовнішньої торгівлі України з країнами ЄС є: скорочення обсягів сировинних постачань, продукції хімічної промисловості та машинобудування через військову агресію; зростання імпорту товарів з високою доданою вартістю: продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості, машини та устаткування, транспортні засоби, прилади.

4. Торгові квоти ЄС для України встановлені для «чутливих» товарів, повна лібералізація торгівлі якими є політично неможлива, лиш обмежене коло цих квот є потенційно обмежувальні. На жаль, не всі квоти використовують вітчизняні експортери. Для виправлення ситуації на краще необхідно: завершити гармонізацію зі стандартами ЄС та забезпечити їх належне впровадження; удосконалити внутрішнє виробництво, покращити його конкурентоспроможність на інноваційній основі; відтак сприяти розвитку ділових контактів з ЄС.

Метою подальших досліджень є визначення внеску окремих регіонів України у зовнішньо-торговельний оборот.

Бібліографічні посилання

1. **Симонова, Г. Д.** Визначення місця митної вартості товарів у системі державного регулювання зовнішньої торгівлі товарами [Текст] / Г. Д. Симонова, Г. О. Хабло // Вісн. Академії митної служби України. Сер. Економіка. – 2010. – № 1. – С. 129–134.
2. **Омельченко, А. В.** Гармонізація зовнішньоекономічного законодавства України із вимогами світової організації торгівлі (організаційно-правові засади) [Текст] / А.В.Омельченко // Актуальні пробл. держави і права. – 2011. – Вип. 60. – С. 366–372.
3. **Яловий, К. В.** Система зумовлених захисних заходів в сфері зовнішньої торгівлі у нормативно-правових актах ЄС та СОТ [Текст] / К.В.Яловий // Актуальні проблеми права: теорія і практика. – 2010. – № 17. – С. 559–570.
4. **Яловий, К. В.** Регулювання Європейським союзом та Світовою організацією торгівлі захисних заходів у сфері зовнішньої торгівлі [Текст] / К.В. Яловий // Юрид. наука і практика. – 2011. – № 1. – С. 31–37.

5. **Хахлоук, А.** Удосконалення структури вітчизняного експорту як фактор збільшення зовнішньої торгівлі України [Текст] / А. Хахлоук, С.Мариніна // Дослідж. міжнар. економіки. – 2011. – Вип. 4. – С. 17–28.
6. **Івашина, О. Ф.** Зовнішня торгівля як чинник розширеного відтворення [Текст] / О.Ф.Івашина // Екон. вісн. ун-ту. – 2013. – Вип. 21(1). – С. 105–111.
7. **Грицюк, І. В.** Активізація зовнішньої торгівлі України шляхом підвищення експортного потенціалу [Текст] / І. В. Грицюк // Управління розвитком. – 2013. – № 13. – С. 131–133.
8. **Чириченко, Ю. В.** Зовнішня торгівля послугами: глобальна емерджентність [Текст] / Ю. В. Чириченко // Держава та регіони. Сер. Економіка та підприємництво. – 2013. – № 1. – С. 64–69.
9. **Шовкун, І. А.** Високотехнологічні послуги у зовнішній торгівлі: світовий досвід та українські реалії [Текст] / І. А. Шовкун // Економіка України. – 2013. – № 9. – С. 47–72.
10. **Мельник, Т. М.** Зовнішня торгівля високотехнологічними товарами: інституціональний вимір / Т. М. Мельник, О. В. Зубко // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2012. – № 2. – С. 181–190.
11. **Dzyad, O. V.** The Structural Imbalances of Ukrainian Foreign Trade of Goods in the Context of Formation of the FTA with the EU [Text] / O. V. Dzyad // Dnipropetrovsk University Journal. – Series: World Economy and International Economic Relations. Special issue 4 (2). – 2012. – Vol.2 (№ 10/2). – P. 87–96.
12. **Стеблянюк, І. О.** Євроінтеграційні прагнення України: проблеми та (соціальні) перспективи [Текст] / І. О. Стеблянюк // Вісн. Дніпропетр. ун-ту. Сер. Світове господарство і міжнародні економічні відносини. – 2014. – Т. 22, Вип. 6. – С. 85–93.
13. **Красніков, Д. А.** Розвиток експорту та збереження високого рівня протекціонізму: досвід Туреччини в контексті формування зовнішньоторговельної політики України [Текст] / Д.А. Красніков, Н.О.Краснікова // Вісн. Дніпропетр. ун-ту. Сер. Світове господарство і міжнародні економічні відносини. – 2014. – Т. 22, Вип. 6. – С. 16–22.
14. Географічна структура експорту-імпорту послуг (1996-2014) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>. – Заголовок з екрана.
15. Зовнішня торгівля з країнами ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=19208333>. – Заголовок з екрана.
16. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Міжнародний документ від 27.06.2014 {Угоду ратифіковано із заявою Законом № 1678-VII від 16.09.2014} [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011. – Заголовок з екрана.
17. **Мовчан, В.** Тарифні квоти ЄС на імпорт з України. Аналітична записка [Електронний ресурс] / В. Мовчан, І. Коссе, р. Джуччі. – Берлін / Київ, червень 2015 р. – Режим доступу: http://www.beratergruppe-ukraine.de/wordpress/wp-content/uploads/2014/06/PB_06_2015_ukr.pdf. – Заголовок з екрана.

Надійшла до редколегії 02.02.2016